

Я. С. КАЛМИКОВА

Яна Сергіївна Калмикова, кандидат юридичних наук, молодший науковий співробітник Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, асистент кафедри Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

**ПОКАЗАННЯ СВИДКА ЯК ЗАСІБ ДОКАЗУВАННЯ
В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ**

Достеменно відомо, що предметом розгляду справ у порядку адміністративного судочинства є спори, які мають публічно-правовий характер. У таких справах тягар доказування покладено на відповідача – суб'єкта владних повноважень. Внаслідок дії принципу офіційного з'ясування обставин справи активну роль у процесі доказування відіграє суд. Враховуючи названі особливості спорів, показання свідка нечасто використовуються, втім, на практиці виникають потреби у застосуванні такого засобу доказування. Дана тема актуалізується необхідністю аналізу та дослідження природи показань свідків в адміністративному судочинстві з огляду на наукові надбання та їх практичну реалізацію. Метою статті є визначення особливостей показань свідків шляхом вивчення їх ознак, властивостей, значення для встановлення фактичних обставин справи.

У різних галузях права вчені-процесуалісти неодноразово зверталися до проблематики визначення показань свідка та окреслення його особливостей. Серед таких вчених є Б. О. Галкін, В. В. Гордєєв, Є. В. Додін, О. М. Круглов, Р. Д. Рахунів, С. М. Стахівський та ін. Однак, в адміністративному судочинстві така тема не була висвітлена повною мірою.

Як зазначається у Юридичній енциклопедії, показання свідка – це повідомлення про будь-які відомі обставини, що стосуються судової справи¹. Тотожна дефініція міститься у ч. 1 ст. 77 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ). На думку Є. В. Додіна, свідок – це особа, яка володіє як очевидець або в силу інших причин відомостями про факти, що підлягають встановленню й оцінці в адміністративному процесі². Б. О. Галкін вважає, що свідком є особа, залучена до справи судом через її обізнаність у будь-яких обставинах, що відносяться до справи³. Вважаємо, що принципової різниці між ними немає, внаслідок чого сутнісне значення взагалі не змінюється. З цього слідує, що свідком буде особа, яка безпосередньо чи опосередковано сприймала інформацію, яка стане доказовою базою під час встановлення істини у справі.

Зміст показань свідка – це сукупність фактичних даних, що можуть підтвердити позовні вимоги або заперечення проти позову чи спростувати їх, а також мають процесуальне значення⁴. Е. В. Додін виділяє два види обставин, які входять до змісту показань свідка: 1) такі, що підтверджують законність, правильність, достовірність процесуальних дій, які здійснюються конкретно посадовою особою, 2) такі, що підлягають доказуванню у конкретній справі. Зазначене дає підстави поділу показань свідків на загальні та спеціальні. До перших відносяться відомості про факти, які встановлюють особу свідка, його відносини до сторін. Другі складають відомості про факти, які підлягають встановленню у справі. У процесуальній літературі, яку можна застосувати й до адміністративного судочинства, немає єдності щодо питання, які саме відомості мають належати до предмета показань свідка. Іноді важко визначити межу між повідомленням свідка про відомі йому обставини та його судженнями про ці ж обставини, через те, що вони тісно пов'язані між собою. Це пояснюється тим, що прогалини у сприйнятті та запам'ятовуванні події свідок компенсує (іноді сам того не усвідомлюючи), шляхом власних суджень і висновків.

Предмет показань свідка можуть також становити відомості довідкового характеру, необхідні для з'ясування істотних фактів. Так, в адміністративному судочинстві предметом показань свідка можуть бути факти про: порушення вимог законів, місце постійного проживання, стаж роботи, місце роботи, продажу, порушення присяги державного службовця та ін.

До особливостей показань свідків можна віднести: 1) свідки володіють інформаційними даними про факти, які підлягають встановленню; 2) за джерелом отримання – це особистий вид доказу, тому що сприймається фізичною особою; 3) інформація знаходиться у свідомості суб'єкта пізнання; 4) інформація сприймалася суб'єктом двома шляхами – безпосередньо та опосередковано; 5) незамінність свідка (навіть у випадку сприйняття інформації не одним свідком)⁵; 6) не виключається можливість висловлення суджень свідка⁶; 7) порядок надання показань починається із проголошення присяги; 8) показання надаються у формі вільної розповіді⁷; 9) відсутність інтересу у результатах розгляду справи.

Постає питання, хто може залучатися в якості свідка в процес. У першу чергу, це особа, яка сприймала інформацію. Про зазначене регламентується ст. 65 КАСУ, свідком у справі судом може бути викликана кожна особа, якій можуть бути відомі обставини, що належить з'ясувати у справі. По-друге, свідком може бути виключно фізична особа, оскільки вона наділена можливостями сприймати інфор-

мацію (бачити, чути, відчувати) та відтворювати її. Юридична особа не може бути свідком, бо юридичній особі як такій не може бути відомо про ті чи інші обставини справи⁸. Так, свідком може виступати не будь-яка людина, якій відомі обставини справи, а лише та, яка в силу фізичних і психічних якостей правильно сприймала обставини справи.

Законодавством встановлюються обмеження щодо осіб, які можуть бути допитані в якості свідків. Частина 2 ст. 65 КАСУ забороняє допит: (1) недієздатних фізичних осіб, а також осіб, які перебувають на обліку чи на лікуванні у психіатричному лікувальному закладі та не здатні через свої фізичні або психічні вади правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, або давати з цього приводу показання; (2) представників у судовому процесі, захисників у кримінальних справах – про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням функцій представника чи захисника; (3) священнослужителі – про відомості, одержані ними на сповіді віруючих; (4) професійних суддів, народних засідателів та присяжних – про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення; (5) інших осіб, які не можуть бути допитані як свідки без їхньої згоди за законом чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Відповідно до ст. 63 Конституції України та ч. 3 ст. 65 КАСУ свідок не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом. Загальновизнаним є також положення про те, що свідком не може бути особа, яка має матеріально-правовий або процесуальний інтерес у даній справі.

Актуальним є питання про процесуальний статус свідка. Якщо звернутися до іноземного досвіду, то у Законі ФРН «Про адміністративну процедуру» процесуальний статус свідка є аналогічним процесуальному статусу експерта (параграф 65). У доказовому праві США також свідком може бути експерт, тому що він особисто сприймає факти та висловлює свою думку щодо обставин справи, які підлягають доказуванню⁹. Втім, відмінність їх статусу полягає у тому, що експерт дає висновок, який виводиться із фактів, які ним сприймаються. При цьому його доказ не є особистими знаннями фактів, а звичайний свідок висловлює свою «доказову думку» щодо обставин, про які він поінформований.

Свідок наділяється адміністративно-процесуальними обов'язками, тобто мірою необхідної та належної поведінки. Зокрема, він зобов'язаний прибути до суду у визначений час та надати правдиві показання про відомі йому обставини (ч. 5 ст. 65 КАСУ). У разі неможливості прибуття за викликом суду свідок має завчасно повідомити про це суд (ч. 6 ст. 65 КАСУ). Свідки, що постійно проживають поза місцем знаходження суду, який розглядає справу, і не можуть через поважні причини з'явитись в судове засідання, можуть бути допитані судом за місцем їх проживання за дорученням суду, який розглядає справу. Так само, свідок може бути допитаний судом за місцем його перебування, якщо він внаслідок хвороби, похилого віку, інвалідності або з інших поважних причин не може з'явитись за викликом суду.

Крім обов'язку давати показання, свідок наділений процесуальним правом користуватися записами у випадках, якщо його показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими даними, які важко зберегти в пам'яті. Після допиту ці записи демонструються суду та особам, які беруть участь у справі, і можуть бути приєднані до справи за ухвалою суду (ч. 7 ст. 141 КАСУ).

Свідок викликається в судове засідання за ініціативою суду або осіб, які беруть участь у справі (ч. 4 ст. 65 КАСУ). В останньому випадку особа, яка бере участь у справі, у клопотанні про виклик свідка, має вказати його ім'я, місце проживання (перебування), роботи чи служби та обставини, щодо яких він може дати свідчення. Відповідно до ст. 272 КАСУ до належно викликаних особи, особисту участь якої визнано судом обов'язковою, свідка, які без поважних причин не прибули в судове засідання або не повідомили причини неприбуття, може бути застосовано захід процесуального примусу – привід до суду через органи внутрішніх справ з відшкодуванням у дохід держави витрат на його здійснення.

Засобом отримання інформації від свідка в адміністративному судочинстві є його допит. Дотримання процесуального порядку отримання доказів загалом і свідчень свідків, зокрема, є гарантією достовірності одержуваних відомостей, на яких суд ґрунтує свої висновки. Так, ст. 141 КАСУ встановлює правила допиту свідка. Обов'язково свідком проголошується присяга, після чого він підписує текст присяги. За законодавством Німеччини свідків приводять до присяги в релігійній формі¹⁰. Допит свідка починається з пропозиції головуєчого в судовому засіданні розповісти все, що йому відомо у цій справі, після чого першою йому ставить запитання особа, за клопотанням якої викликано свідка, а потім інші особи, які беруть участь у справі. Слід зауважити, що у випадку надання свідком письмових пояснень щодо обставин справи, такі пояснення будуть залучатися до справи в якості письмових доказів. У Бернам у своїй праці «Правова система США» пише, що показання свідка скоріше необхідно віднести до усних доказів, аніж до письмових, тому що вони легше сприймаються та не потребують досвідченості людини¹¹. Якщо показання свідка є похідним доказом, суд має можливість дослідити і джерело обізнаності свідка. Зокрема, якщо показання свідка засновані на повідомленні від іншої особи, суд повинен допитати цю особу як свідка. Хоча неможливість допитати таку особу як свідка у зв'язку з її смертю, наявністю імунітету свідка тощо не позбавляє показань свідка сили доказу, але може вплинути на ступінь довіри до таких показань¹².

З власної ініціативи, а так само за клопотанням сторони або інших осіб, які беруть участь у справі, чи самого свідка, суд може допитати свідка за місцем або в місці його проживання (перебування) з ініціативи суду, який розглядає справу, (ч.1. ст. 78 КАСУ). Частина 2 ст. 78 КАСУ встановлює, що за дорученням суду, що розглядає справу, свідок, який не може прибути з поважних причин у судове засі-

дання і проживає (перебуває) за межами територіальної підсудності адміністративного суду, що розглядає справу, допитується суддею адміністративного суду, який знаходиться за місцем проживання (перебування) свідка. Свідок, який не може прибути у судове засідання внаслідок хвороби, старості, інвалідності або з інших поважних причин, допитується судом за місцем його проживання (перебування) (ч. 3 ст. 78 КАСУ). Втім, в умовах розвитку інформаційно-технічних засобів, ст. 78 КАСУ потребує доповнення новим способом допиту свідка – відеоконференцією, тобто дистанційного допиту свідка. Такий спосіб допиту надасть можливість прискорити розгляд справи та створить можливість не виїжджати до суду до місця проживання свідка, що зекономить витрати.

Для з'ясування сутності порушення закону, якого припустилася посадова особа, свідок може бути викликаний до суду для отримання від нього відомостей про обставини справи, незалежно від того, чи безпосередньо він сприймав подію як очевидець, чи отримав відомості про це від інших осіб. У зв'язку з тим, що посадові особи наділені правом здійснювати юридичні дії владного характеру, порушенням закону може бути не тільки сама посадова особа, а й її підлеглі, які можуть виступати в якості свідків у справах такого роду.

Квінтесенцією надання статусу доказу в адміністративному судочинстві показанню свідка є наявність властивостей доказу, а саме: належності (відповідність предмету доказування), допустимості (отримані відповідно до встановленого законом порядку), достовірності (відповідати істині), достатності (за обсягом інформації повинні розкривати суть обставин справи). Важливу роль відіграє процесуальний аспект щодо отримання інформації від свідка, тому такі відомості мають бути зроблені та зафіксовані відповідно до правил, встановлених у законі. Звернемось до прикладу з практики щодо ролі властивостей показань свідків при винесенні рішення у справі.

Так, у Кіровоградському окружному адміністративному суді 10 грудня 2014 р. було розглянуто адміністративний позов Особи 1 до Управління Міністерства внутрішніх справ в Кіровоградській області щодо скасування наказів про переміщення особового складу з м. Дебальцево до м. Маріуполь Донецької обл., про накладення дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення з органів внутрішніх справ та поновлення на службі на посаді міліціонера роти. Проаналізувавши обставини справи, суд встановив, що 30 серпня 2014 р. командир батальйону Особа 2, одержавши усний наказ керівника сектору проведення антитерористичної операції про переміщення підрозділу з м. Дебальцево до м. Маріуполь, довів його до відома особового складу. Цей факт мав місце, оскільки 71 працівник батальйону (із 100) перемістився до нового місця виконання завдань. Командир батальйону Особа 2 не надавав дозволу Особі 1 відбути до м. Кіровоград чи у відпустку. Отже, Особа 1 допустив дисциплінарний проступок. Це доведено показаннями свідків Особами 3 та 4, а також аналізом журналу служби нарядів батальйону. Суд не взяв до уваги показання свідків Осіб 5, 6, 7, 8, 9, оскільки вони були звільнені з органів внутрішніх справ за аналогічне порушення. Таким чином, оскаржувані накази Управління були законними, що виключило можливість задоволення позову¹³. У даній ситуації наявні неналежні, недопустимі та недостовірні показання свідків, що могло призвести до задоволенні позову і прийняття завідомо незаконного рішення у справі.

Що також може сприяти втраті якості доказу? Значимо, що саме недобросовісна поведінка свідка та його зловживання процесуальними правами може призвести не тільки до затягування процесу, а й винесенню незаконного рішення у справі. Такі зловживання можна виявити під час оцінки доказу. Для того, щоб дати об'єктивну оцінку фактичним даним, слід враховувати умови, в яких відбувається процес формування показань, та значення факторів, що могли вплинути на їх достовірність. Як свідчить судова практика, неналежні показання може бути результатом недобросовісності свідка або його добросовісної помилки. Недобросовісні показання свідка є результатом його рішення про доцільність перешкоджання встановленню істини у справі (особиста зацікавленість, погрози). Причинами добросовісної помилки можуть бути: фізичні або психологічні вади, емоційний стан; навіювання з боку певних осіб; помилкова уява про деякі предмети¹⁴. Суд має протидіяти недостовірності таких показань шляхом з'ясування можливої зацікавленості свідка в результатах справи¹⁵. Суддя на основі внутрішнього переконання шляхом здійснення певних логічних операцій робить висновок про значення даного доказу для встановлення обставин справи. Перевірка правильності та об'єктивності даних, які повідомляються свідком, встановлюється шляхом постановки конкретних питань, відповіді на які можуть бути перевірені за допомогою доказів. Процес оцінки фактичних даних, які є в показаннях свідка, включає визначення їх допустимості, належності, достовірності, достатності для прийняття достовірних висновків у справі¹⁶. Крім того, показання свідка повинні оцінюватися в сукупності з іншими доказами у справі.

Отже, можна констатувати, що для встановлення істини у справі потрібне комплексне дослідження всіх засобів доказової діяльності, у тому числі показань свідка. Новацією в адміністративному судочинстві повинно стати врегулювання питання на законодавчому рівні можливості допиту свідка за допомогою проведення відеоконференції. У вирішенні даного питання зерном надії залишається не лише законодавче оформлення, а й належне фінансове забезпечення спеціальним технічним обладнанням приміщення залу суду з метою реальної можливості проведення відео- конференції.

¹ Юридична енциклопедія: т. 6 / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 1998. – С. 621.

² Додин Е. В. Доказательства в административном процессе : научн. пособ. / Е. В. Додин. – М.: Юрид. лит., 1973. – 192 с.

³ Галкин Б. А. Средства доказывания в уголовном процессе: ч. 1 / Б. А. Галкин. – М.: ЦНИИСЭ, 1967. – 50 с.

⁴ Марченко Р. До питання про правову природу доказів на прикладі показань свідка / Роман Марченко // Підприємництво, госп-во і право : наук.-практ. госп.-прав. журн. – 2011. – № 7. – С. 22–25.

⁵ Рахунов Р. Д. Свидетельские показания в советском уголовном процессе / Р. Д. Рахунов. – М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1955. – С. 8.

⁶ Там само. – С. 12–13.

⁷ Гордеев В. В. Показання свідка як юридичні факти / В. В. Гордеев // Актуальні проблеми зміцнення законності і національної єдності України: матеріали наук-практ. конф., Київ, 24 серп. 2010 р. – К.: Вид. О. С. Лінкон, 2010. – С. 44–46.

⁸ Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / За заг. ред. І. Х. Темкіжева. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – С. 233.

⁹ Адміністративні процедури і адміністративне судочинство в Німеччині : збірник матеріалів / проф. др. Штефан Хюльсхорстер. – № 2. – К.: Німецький фонд міжнар. правов. співробітн., 2009. – 180 с.; Прохоров А. Г. О восполнении пробелов в законодательстве, регулирующем допустимость средств доказывания в гражданском процессе / А. Г. Прохоров // Проблемы применения норм гражданского процессуального права: науч. тр. Свердловского юрид. ин-та. – Вып. 48. – 1976. – С. 83–86.

¹⁰ Молдован А. В. Докази у кримінальному процесі Федеративної Республіки Німеччини / А. В. Молдован // Адвокат. – 2009. – № 3. – С. 30–33.

¹¹ Гражданский процесс в межкультурном диалоге: евразийский контекст: Всемирная конференция Международной ассоциации процессуального права, 18–21 октября. Москва, Россия: сборник докладов / Под. ред. д.ю.н. Д. Я. Малешина; Международная ассоциация процессуального права. – М.: Статут, 2012. – 720 с.

¹² Рахунов Р. Д. Свидетельские показания в советском уголовном процессе / Р. Д. Рахунов. – М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1955. – С. 19.

¹³ Справа № П/811/3394/14 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua>

¹⁴ Стахівський С. М. Перевірка та оцінка показань свідка / С. М. Стахівський // Право України. – 1997. – № 12. – С. 78–81, 95.

¹⁵ Круглов О. М. Роль свідка в процесі провадження у справах про адміністративні правопорушення посадових осіб // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: Зб. наук.-пр. – Донецьк: ДІВС, 2002. – № 3. – С. 88–96.

¹⁶ Стахівський С. М. Вказана праця. – С. 78–81, 95.

Резюме

Калмикова Я. С. Показання свідка як засіб доказування в адміністративному судочинстві.

У даній статті розглядаються особливості показань свідків в адміністративному судочинстві. Аналізується процесуальний статус свідка. Досліджується досвід Німеччини, Англії та США щодо надання статусу свідка. Визначаються особливості змісту показань свідка в адміністративному судочинстві. Вивчається процесуальний порядок отримання показань свідка. Обґрунтовується значення властивостей показань свідка на шляху надання їм статусу доказу у справі. Наводяться причини зловживань процесуальними правами з боку свідка, наводяться пропозиції щодо їх усунення. Пропонується доповнити на законодавчому рівні можливість дослідження показань свідка за допомогою відеоконференції.

Ключові слова: докази, факти, показання, свідок, допит, адміністративне судочинство, зловживання процесуальними правами.

Резюме

Калмыкова Я. С. Показания свидетеля как средство доказывания в административном судопроизводстве.

В данной статье рассматриваются особенности показаний свидетелей в административном судопроизводстве. Анализируется процессуальный статус свидетеля. Исследуется опыт Германии, Англии и США о предоставлении статуса свидетеля. Определяются особенности содержания показаний свидетеля в административном судопроизводстве. Изучается процессуальный порядок получения показаний свидетеля. Обосновывается значение свойств показаний свидетеля на пути предоставления им статуса доказательства по делу. Приводятся причины злоупотреблений процессуальными правами со стороны свидетеля, приводятся предложения по их устранению. Предлагается дополнить на законодательном уровне возможность исследования показаний свидетеля с помощью видеоконференции.

Ключевые слова: доказательство, факты, показания, свидетель, допрос, административное судопроизводство, злоупотребление процессуальными правами.

Summary

Kalmykova Y. Witness testimony as a means of proof in administrative proceedings.

This article discusses the features of the evidence in the administrative proceedings. Analyzes the status of witnesses. We study the experience of Germany, England and the USA on the status of the witness. Identify features content testimony of a witness in administrative proceedings. We study the procedural order the testimony of the witness. Substantiates property values testimony of a witness on the road for the status of evidence in the case. We give the reasons of procedural rights abuses by the witness given to proposals to eliminate them. It is proposed to complement the legislative level to study witness testimony via video conference.

Key words: evidence, facts, evidence, witness examination, administrative proceedings, abuse of procedural rights.

В. В. ПІЦИКЕВИЧ

*Володимир Васильович Піцикевич, кандидат
юридичних наук, адвокат*

**СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІЦЕНЗОВАНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ**

Забезпечення ліцензованої діяльності є важливою умовою розвитку економіки нашої держави та поліпшення благополуччя її громадян. Важливе місце з-поміж її складових посідає адміністративно-правове забезпечення ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу (далі – ПЕК) України, здійснювати яке повинні суб'єкти адміністративно-правового забезпечення ліцензованої діяльності у сфері ПЕК України.

На жаль, нормативного визначення понять «суб'єкт забезпечення», «суб'єкт адміністративно-правового забезпечення», «суб'єкт адміністративно-правового забезпечення ліцензованої діяльності у сфері ПЕК України» в чинному законодавстві немає. Більше того, окремого дослідження, що стосується суб'єктів адміністративно-правового забезпечення ліцензованої діяльності у сфері ПЕК України, не виконувалось. Дані суб'єкти здійснюють вплив на ліцензовану діяльність у сфері ПЕК України, а тому є складовою частиною системи енергетичної безпеки. Визначення кола відповідних суб'єктів сприятиме пошуку механізму щодо вдосконалення їхньої діяльності, що позитивно вплине на здобуття енергетичної незалежності.

У багатьох публікаціях розкрито питання, яке стосується суб'єктів адміністративного права, суб'єктів державного управління, суб'єктів адміністративно-правових відносин. Дослідженням суб'єктів адміністративно-правового забезпечення в різних сферах та напрямках займалось значно менше осіб. До них, зокрема, належать Т. Корж-Ікаєва, Д. Мамчур, С. Стеценко, О. Стоєцький, С. Чабаненко, В. Шестак. Однак окремого дослідження, що стосується суб'єктів адміністративно-правового забезпечення ліцензованої діяльності у сфері ПЕК України, не було.

Метою статті є встановлення кола суб'єктів адміністративно-правового забезпечення ліцензованої діяльності у сфері ПЕК України та розкриття сутності відповідного суб'єкта.

У ст. 4 Закону України «Про основи національної безпеки України» наведено перелік суб'єктів забезпечення національної безпеки¹. Однак такий перелік суб'єктів забезпечення стосується винятково національної безпеки України та не розкриває змісту ні поняття «суб'єкт забезпечення», ні «суб'єкт адміністративно-правового забезпечення», ні «суб'єкт адміністративно-правового забезпечення ліцензованої діяльності у сфері ПЕК України».

Спроби визначення переліку суб'єктів забезпечення та суб'єктів адміністративно-правового забезпечення в окремих сферах були здійснені в науці адміністративного права. Зокрема, Д. Мамчур, досліджував суб'єктів забезпечення транспортної дисципліни в державі².

Т. Корж-Ікаєва до суб'єктів адміністративно-правового забезпечення прав і свобод неповнолітнього віднесла: 1) міжнародні; 2) національні: а) суб'єкти, які наділені владними повноваженнями; б) інші суб'єкти, які не наділені владними повноваженнями³.

Із наведеного випливає, що перелік суб'єктів забезпечення в кожному окремому випадку є різним та залежить від сфери, діяльність в якій суб'єкти забезпечують. Особливістю суб'єктів адміністративно-правового забезпечення є те, що ними є винятково органи, наділені владними повноваженнями. Дані особи здійснюють державне управління, яке в широкому розумінні становить сукупність усіх видів діяльності держави, що реалізується у функціонуванні органів усіх гілок влади і спрямована на регулювання суспільних відносин. Коли йдеться про широке розуміння державного управління, слід зазначити, що воно охоплює діяльність: а) органів виконавчої влади – через здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності, спрямованої на втілення в життя приписів норм законів; б) органів законодавчої та судової влади – через законотворчу діяльність та здійснення правосуддя; в) інших державних органів, які не належать до певних гілок влади – прокуратури, Центральної виборчої комісії, Національного банку тощо; г) недержавних органів (органів місцевого самоврядування, громадських організацій) під час реалізації ними делегованих повноважень⁴.

Поняття «суб'єкт адміністративно-правового забезпечення ліцензованої діяльності у сфері ПЕК України» є найменше за обсягом і перебуває у підпорядкуванні таких понять, як «суб'єкт адміністративно-правового забезпечення» та, відповідно, «суб'єкт забезпечення».

Під суб'єктами забезпечення слід розуміти осіб, які своєю правомірною поведінкою створюють умови, за яких: а) суб'єкти права матимуть змогу належним чином реалізувати свої права, свободи, інтереси; б) діє система гарантій для набуття, реалізації, охорони й захисту прав, свобод, інтересів.

Під суб'єктами адміністративно-правового забезпечення слід розуміти органи влади, які своєю правомірною поведінкою створюють умови, за яких: а) суб'єкти адміністративного права матимуть змогу належним чином реалізувати свої права, свободи, інтереси; б) діє система гарантій для набуття, реалізації, охорони та захисту прав, свобод, інтересів.